

Kosketuksen kieli

Ali Kinnunen, Tuntosarvi 09/2011

Kosketuksen kieltä on kehitetty tietoisesti yli 20 vuotta. Sen avulla kuurosokeat ja näkövammaiset voivat kommunikoida ilman kieliongelmiä ja sen avulla voi täydentää puhuttua kieltä, jos toinen kuulee huonosti tai ei näe.

Kosketuksen kieli ja sen tutkiminen saivat alkunsa Riitta Lahtisen ja Russ Palmerin tapaamisesta ja kommunikaatiotarpeesta.

Riitta ja Russ tapasivat kuurosokeiden konferenssissa Ruotsissa elokuussa 1991. Riitta oli konferenssissa asiantuntijana, Russ puhumassa omista kokemuksistaan. Russilla oli vielä silloin hieman putkinäköä, kuulo oli jo silloin huono ja hävisi vähitellen lähes kokonaan, eikä perinteinen kuulolaittekaan voinut juuri auttaa. Oli pakko kehittää uusi toimiva kommunikointitapa: kosketus.

Nyt kosketuksen kieli on levinnyt moneen maahan.

- Alussa emme voineet edes kuvitella, mihin tämä kaikki voi johtaa, Riitta sanoo.

Pariskunta on opettanut kosketuksen kieltä Suomen lisäksi Italiassa, Ranskassa, Sveitsissä, Belgiassa, Australiassa, Kanadassa, Englannissa ja Pohjoismaissa.

Haastattelija taisi pudota

Osa kosketusviesteistä perustuu viittomiin, osa on kehon luonnollisia liikkeitä, mutta niitä on kehitetty edelleen. Ihon kielioppi täydentää puheen kielioppia. Puhe ja kosketus yhdessä antavat esimerkiksi sisäkorvaistutetta käyttävälle kuurosokealle paljon enemmän tietoa kuin pelkkä puhe.

Koskettamalla kuurosokealle voi esimerkiksi kertoa nopeasti, että joku tuli tai meni. Kosketus on nopea kommunikaatiotapa. Kun selittämiseen voisi mennä vaikka kuinka kauan, pari kosketusviestiä eli haptiisia tekee asian selväksi heti. Samoin voi muutamalla haptiisilla kertoa, mihin suuntaan pitää kääntyä vaikkapa valokuvausta varten tai mihin suuntaan ojentaa käsi käteltäväksi.

- Voin esimerkiksi näyttää salamannopeasti, että ruokapöytä on kello 12 suunnassa tai piirtää huoneen kartan selkään niin, että ovet ja ikkunat käyvät selväksi saman tien. Ne ovat niitä kosketuskuvioita keholle.

Keskustelun aikana Riitta nyökkäilee usein. Hän välittää nyökkäyksen Russille käteen pienellä muille näkymättömällä haptiisilla.

Riitta ja Russ ovat kehittäneet kosketuksesta kielen, jolla on oma kielioppi ja jota voi opettaa muille aivan samalla lailla kuin mitä tahansa kieltä. Sen lisäksi heillä on oma, alun perin pariskunnan salainen kieli, jota he käyttävät vilkkaasti vieläkin, vaikka Russ kuuleekin nykyisin sisäkorvaistutteiden avulla. Kun Russ tuntee tutun kosketuksen, hän tietää, että ahaa, tämähän on vaimo!

Russ Palmerilla on haastattelussa mukana myös tulkki, jonka käsi kertoo Russin selälle monenlaisia asioita. Tulkki viestii Russille koskettamalla muun muassa, millaisia ilmeitä toisella keskustelijalla on, tuntuuko tämä ymmärtävän vai näyttääkö kärsivältä ja onko hän kenties jo aivan ulalla.

Kuvailua ja musiikkia

Riitta on kaikkien kuurosokeiden tuttu. Hän on työskennellyt kuurosokeiden ja kuurojen yhteisössä yli 30 vuotta erilaisissa kuntoutuksen, oppimateriaalin tuottamisen ja kommunikaation kehittämisen projekteissa. Hän on jälleen palannut Suomen Kuurosokeat ry:n palvelukseen pienen välivaiheen jälkeen. Hän työskentelee kommunikaatiopäällikkönä ja on kuurosokeusalan asiantuntijaryhmän jäsen.

Riitta oli ensimmäisen Näkövammaisten Kulttuuripalvelun järjestämän kuvailutulkkipäätöksen yhtenä opettajana ja kurssin alullepanijana yhdessä kulttuurikeskuksen ja Mikko Ojasen kanssa. Vuosi oli 2005.

Riitan väitöskirjatutkimus, Haptiiseja ja haptiimeja, syntyi aikoinaan kosketuksen kielen standardisoimisesta. Hänen, Russin ja Merja Lahtisen kirja Aisti kuvailu on kaikenlaisen kuvailun perusteos, josta löytyvät ohjeet eri tilanteiden ja tapahtumien kuvailuun.

Russ on suosittu luennoitsija ja opettaja, joka keskittyy yhä enemmän omaan musiikkiinsa. Norjassa työskennellessään hän tutustui värisevään lattiaan, ja oli myöhemmin mukana Englannissa Sheffieldin yliopistossa kehittämässä siirrettävää tärinäyksikköä, jossa lattialle sijoitetun yksikön kautta kuurot ja kuurosokeat voivat kokea musiikin rytmin. Tällaista yksikköä voi käyttää kuurosokeiden ja kuurojen lasten musiikinopetuksessa. Järjestelmä on käytössä mm. Oulussa. Russ sanoo, että hän ei opeta kuurosokeille lapsille musiikkia, vaan antaa heille mahdollisuuden kokea musiikki ja olla luovia.

Flirttailua kosketuskielellä

Esimerkiksi oman kiinnostuksen toista kohtaan voi koskettamalla ilmaista selvemmin kuin tulkin välityksellä.

Toiseen sukupuoleen tutustumisen tavat ovatkin olleet usein puheenaiheena kuurosokeiden kursseilla ja käytännössä. On esimerkiksi kysytty, mistä tietää, onko toinen kiinnostunut itsestä ja miten oma kiinnostus pitäisi ilmaista – kun välissä usein on tulkki.

- Olen sanonut, että käsi voi viipyä kädessä vähän tavallista pitempään tai kosketus jäädä pieneksi hetkeksi paikalleen. Jos toinen vetäytyy kosketuksesta pois, hän ei ole kiinnostunut, mutta jos hän antaa käden olla, mahdollisuuksia saattaa olla! Riitta sanoo.

Tulkin kautta flirttailu on tietenkin mahdollista, mutta koskettamalla se käy ilman välikäsiä. Suorakontakti on aina paras.

Seksuaalisuus on olevinaan tabu, mutta ketäpä se ei kiinnostaisi. Riitan ja Russin kurssilaiset ovat käyneet mm. taidenäyttelyissä, joissa patsaiden asennot ovat herättäneet mielenkiintoa. Kerran he asettuivat samoihin asentoihin kuin patsaat ja kuurosokeat voivat koskettamalla selvittää patsaiden asennot.

Ideaa saa vapaasti kehittää. Esimerkiksi taidenäyttelyissä voisi olla mukana vaikkapa pari, joka voisi näyttää patsaiden asennot niin, että paria voisi kosketella Oikeita patsaita kun ei useinkaan saa kosketella – ei varsinkaan, jos kosketteluun ei ole saatu lupaa.

Voimistelun- ja liikuntaohjeet on myös helppo näyttää elävillä malleilla, sekin on kuvailua – keholla ja liikkeellä kuvailua.

Kirjallisuutta:

Haptiisit ja hapteemit – tapaustutkimus kuurosokean henkilön kosketukseen perustuvan kommunikaation kehityksestä, kirjoittanut Riitta Lahtinen

Aisti kuvailu – kuvailun perusteos, Riitta Lahtinen, Russ Palmer ja Merja Lahtinen

The Body Story, Creative Musical Images Through Touch, Riitta Lahtinen, Russ Palmer

Lisätiedot: riitta.lahtinen@kuurosokeat.fi